

Іван Ковальчук.

Структури ОУН(Б) у 1943 р. на території Житомирської області

З літа 1942 р. до листопада 1943 р. Житомирський обласний провід ОУН(Б) очолював “Бульба” – Микола Васильович, який згодом повернувся на західну Україну і став крайовим провідником юнацтва. Після нього цю посаду нетривалий час обіймав “Орлюк” або “Сокіл” – Володимир Харко, якого стратили органи держбезпеки УРСР у січні 1944 року [7, с. 93–94].

На середину 1943 р. головним зв’язковим Житомирського обласного проводу бандерівців був “Малий” більше відомий у націоналістичному середовищі як “Марко”. Згодом він стане одним із головних діячів УПА на Житомирщині [1, арк. 174].

Протягом усього 1942 і до липня 1943 р. обласним господарським референтом ОУН(Б) працював Степан Костів (“Омелько”). Він загинув 2 липня 1943 р. під час бою із німецькою поліцією поблизу Ружина [4, арк. 16]. Із лютого 1943 р. головним бандерівським господарчим референтом у Житомирі працювала Юлія Колісниченко. Цю діяльність Ю. Колісниченко дало можливість здійснювати те, що вона від “Зенона” отримала документи на ім’я Пащук Марії Іванівни і паралельно до 15 липня навчалася у сільськогосподарській школі при сільськогосподарському інституті [2, арк. 216–216 зв.]. У головні обов’язки господарчого референта входило налагодження пошиття одягу для членів Організації і забезпечення продуктами харчування оунівців, які прибували до міста, а також переправлення продуктів для загонів УПА. Так, стаціонарна підпільна майстерня із пошиття одягу розташовувалася у с. Никонівна, Бердичівського району, де кравцем працював чоловік на прізвисько “Муха”. Продукти харчування переправлялися до Житомира із сіл Старосілля і Котельня, Андрушівського району [6, с. 219].

Корнинський районний провід ОУН(Б) під керівництвом В. Превара 9 березня 1943 р. провів тематичний концерт, присвячений пам’яті

Т. Г. Шевченка. Вже у жовтні 1943 р. на загальних зборах проводу В. Превар вирішив евакуюватися разом із усіма членами організації. Частина виїхала до Києва, а решта – у Західну Україну [9, с. 44-45].

Інформація про структури та роботу ОУН(Б) у 1943 р. на терені Житомирської і західних районів Київської областей є частковою і дискретною. Пояснення цьому, лежить, мабуть, у наступній площині. В 1943 р. Житомирщина і Київщина входять до військової округи “Тютюнник” – структурної одиниці УПА. І тому відбувається злиття власне оунівських й упівських осередків, призначається спільне керівництво. Хоча, сама ОУН(Б) завжди зазначала, що вона є лише політичною організацією, а вся військова місія – це компетенція УПА.

У квітні 1943 р. німецькі каральні органи провели широкомасштабні арешти членів ОУН(Б) у Житомирському регіоні. Були викриті зв’язкові, канали, по яких доставлялася інформація. Зокрема, сильно постраждав Попільнянський районний провід [1, арк. 108]. Приводом до масових арештів членів проводу району стало розконспірування підпільної друкарської машинки. Заарештованих звезли на утримання до бердичівської в’язниці СД. Встановлено, що там перебували оунівці з сіл Андрушки, Жовтневе, Кам’янка, Єрчики, Почуйки, Кілівка. Бандерівське пресове видання “По Україні” вказує, що був заарештований відомий діяч націоналістичного руху с. Кілівка – Іван Грінченко [4, арк. 16]. До Попільнянського району прибули “Бульба” і член проводу “Зенон”. Вони наказали місцевому оунівському керівництву перейти у ліси і розпочати роботу по створенню збройних відділів, формуванню продовольчих складів, вести боротьбу з радянськими партизанами, винищувати нацистів та агентів гестапо [5, с. 126].

Весною 1943 р., рятуючись від арешту, залишив Бердичів і втік до Кам’янець-Подільської області завідувач складу німецької установи по розповсюдженню продуктів “Централь-Ост” оунівець М. Гедзь, де він працював і зумів викрасти для ОУН 9 тонн солі [6, с. 220].

Микола Огір на допиті в управлінні НКДБ повідомив, що вже із червня 1943 р. в Андрушівському районі не було помітно діяльність мережі українських націоналістів [2, арк. 81].

Із серпня (за іншими даними – із вересня – Авт.) 1943 р. Житомирський окружний провід бандерівців очолив Микола Мусій (“Муха”, “Боратинський Коля”), який до того працював керівником Бердичівського районного проводу. Керівництво ж Бердичівського районного проводу він передав Івану Ярмолюку, а вже після нього цей провід очолив дехто “Клим” [3, арк. 173].

У вересні 1943 р. у м. Житомир із Ровенської області прибув керівник військової округи (ВО) УПА “Тютюнник” Федір Воробець (“Верещак/а”, “Денис Шигуніч”) [1, арк. 174], якого у документах ще визначають як керівника військових справ ОУН(Б) на території Житомирської і Київської областей. У його підпорядкування перейшов бандерівський обласний провідник Житомирщини “Бульба” [5, с. 126]. Також йому в підпорядкування відійшли нижчі ланки військової округи – військові надрайони (округи): Житомирський, Бердичівський, Андрушівський, Червоноармійський, Коростенський, Новоград-Волинський, Овруцький, Фастівський та ін райони, підрайони, кущі та станиці були сформовані на основі вже раніше діючої організаційної мережі ОУН(Б) [8, с. XVII].

Саме з осені 1943 р. відбувається поєднання структур, функціональних обов’язків і основних практичних завдань ОУН(Б) та УПА в Житомирській області. З цього часу диференціювати ці дві організації на основі наявного у нас матеріалу не є можливим, тому подальше дослідження діяльності ОУН(Б) на Житомирщині буде здійснюватися у рамках військової складової, а саме – УПА.

Отже, виявлено, що станом на осінь 1943 р. репресивні заходи німецьких спецслужб завдали великих втрат мережі ОУН(Б) у Житомирській області. Була викрита значна частина підпільних діячів, виявлені канали, по яким постачалася інформація, обладнання, зв’язкові, які забезпечували

поширення діяльності. На початок 1943 р. ОУН(Б) починає активно формувати підпільні військові загони, переходить до збройного етапу боротьби, проголошує тактику двофронтової війни. Керівництво ОУН(Б) вирішує розпочати збройну боротьбу тому, що попередня діяльність не принесла очікуваних результатів і занадто дорого коштувала для українського самостійницького руху.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Управління Служби безпеки України у Житомирській області (далі – АУ СБУ ЖО). – припинений фонд (далі п. ф.), спр. 30121.
2. АУСБУ ЖО, п. Ф., спр. 29040, т. 1, 383 арк.
3. АУСБУ ЖО, п. Ф., спр. 29148, 297 арк.
4. Державний архів Рівненської області – ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, 31 арк.
5. Жилюк В. Національно-визвольна боротьба місцевих загонів ОУН(б) на Житомирщині в 1943 році / Вікторія Жилюк // Проблеми українського державотворення: історія і сучасність / Голов. ред. М.Ю. Костиця. – У 2-х т. – Т.1. / В. Жилюк – Житомир : М.Косенко, 2007. – С. 122–128.
6. Жилюк В. Оунівське підпілля на Житомирщині в роки фашистської окупації / В.Жилюк // Пам'ять століть. – 2005. № 3-4. – С. 208–223.
7. Жилюк В. М. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941-1955 рр. Монографія / В. М. Жилюк. – Рівне : Волинські обереги, 2008. – 308 с.; іл.
8. Літопис УПА. Нова серія. Т. 2. Волинь і Полісся: УПА та Запілля. 1943-1944: Документи і матеріали / П.Сохань, П.Потічний та ін. (ред.), О.Вовк, І.Павленко (упоряд.). – Київ – Торонто : В-во “Літопис УПА”, 1999. – 724 с.
9. Махорін Г. Л., Оленська І. С. Край над Унавою / Г. Л. Махорін, І. С. Оленська. – Житомир : ПП “Рута”, Видавництво “Волинь”, 2005. – 184 с.